

ГЧайсак М. О., здобувач вищої освіти
Каткова Т. А., старший викладач кафедри психології
*Мелітопольські/її державний педагогічний університет
імені Богдана Х.мельницького
ЛІ. Мелітополь, Запорізька область, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ з ОДНОЛІТКАМИ

Спілкування - взаємодія двох або більше людей, спрямоване на узгодження та об'єднання їх зусиль з метою налагодження відносин і досягнення загально-го результату, один з найважливіших фактором психічного та соціального розвитку дитини.

Спілкування - це складний і багатогранний процес, який може виступати в один і той же час як процес взаємодії індивідів і як інформаційний процес, як відношення людей один до одного і як процес їх взаємовпливу один на одного, як процес співпереживання і взаємного розуміння [1, с 35].

Суб'єктами спілкування є живі істоти, люди. У принципі спілкування характерне для будь-яких живих істот, але лише на рівні людини процес спілкування ставати усвідомленим, зв'язаним вербальним і невербальним актами. Для спілкування характерно також те, що тут кожен учасник виступає як особистість, а не як фізичний предмет, «тіло» [2, с 268].

Особистість людей складається і функціонує лише в їх стосунках з оточуючими людьми. Згідно Л.С, Виготському, всі вищі психічні функції людини спочатку формуються як зовнішні, тобто такі, в реалізації яких бере участь не один, а мінімум два суб'єкта. І лише поступово за допомогою привласнення вони стають внутрішніми. У зарубіжній психології існують різні концепції спілкування. Одні трактують його переважно як «комунікацію» - обмін інформацією між людьми. Інші - як «соціальну перцепцію» сприйняття і розуміння людини людиною. Для третіх провідним компонентом спілкування виступає «інтерація» - взаємодія. У вітчизняній психології спілкування розглядається в сукупності всіх цих компонентів як особливий вид діяльності.

У дошкільному віці (від 3 до 6-7 років) світ дитини вже не обмежується родиною. Значущі для нього люди тепер - це не тільки мама, тато чи бабуся, але й інші діти, однолітки. І в міру дорослішання малюка все важливішим для нього будуть контакти і конфлікти з однолітками. Практично в кожній групі дитячого саду розгортається складний і часом драматичний сценарій міжособистісних відносин дітей. Дошкільнята дружать, сваряться, миряться, ображаються, ревнують, допомагають один одному, а іноді роблять дрібні капості. Всі ці відносини гостро переживаються дитиною і пофарбовані масою

різноманітних емоцій. Емоційна напруженість і конфліктність дитячих відносин значно вище, ніж серед дорослих. Батьки і вихователі іноді не підозрюють про ту гаму почуттів і відносин, яку переживають їхні діти, і, природно, не надають особливого значення дитячій дружбі, сваркам та образам. Між тим досвід перших відносин з однолітками і є тим фундаментом, на якому будується подальший розвиток особистості дитини. Цей перший досвід багато в чому визначає ставлення людини до себе, до інших, до світу в цілому, і далеко не завжди він позитивний. У багатьох дітей вже в дошкільному віці формується і закріплюється негативне ставлення до оточуючих, яке може мати вельми сумні віддалені наслідки. Вчасно визначити проблеми в міжособистісних відносинах і допомогти дитині подолати їх - найважливіше завдання батьків. Допомога дорослих повинна ґрунтуватися на розумінні психологічних причин, що лежать в основі тих чи інших проблем у міжособистісних стосунках дітей. Саме внутрішні причини викликають стійкий конфлікт дитини з однолітками, призводять до його об'єктивної або суб'єктивної ізоляції, змушують малюка відчувати себе самотнім, - а це одне з найважчих і деструктивних переживань людини. Своєчасне виявлення внутрішнього конфлікту у дитини вимагає від дорослих не тільки уваги і спостережливості, а й знання психологічних особливостей та закономірностей розвитку спілкування дітей.

Потреба спілкування дошкільника нерозривно пов'язана з мотивами спілкування. Мотиви - це спонукальні сили діяльності та поведінки індивіда. У вітчизняній психології виділяють три категорії мотивів спілкування старших дошкільників з однолітками: ділові, пізнавальні та особистісні. Вимальовується наступна вікова динаміка розвитку мотивів спілкування з однолітками у дошкільнят. На кожному етапі діють всі три мотиви: положення провідних у два-три роки займають особистісно-ділові; в три-чотири роки - ділові, а також домінуючі особистісні; в чотири-п'ять - ділові й особистісні, при домінуванні перших; в п'ять-шість років - ділові, особистісні, пізнавальні, при майже рівному положенні; у шість-сім років - ділові та особистісні.

Таким чином, на початку дитина вступає в спілкування з однолітком заради гри або діяльності, до чого його спонукають якості ровесника, необхідні для розвитку захоплюючих дій. Протягом дошкільного віку розвиваються пізнавальні інтереси дітей. Це створює привід для звернення до однолітка, в якому дитина знаходить слухача, цінителя та джерело відомостей. Особистісні мотиви, які залишаються протягом усього дошкільного дитинства, діляться на порівняння себе з однолітком, з його можливостями і на бажання бути оціненим однолітком. Дитина демонструє свої вміння, знання і особистісні якості, спонукаючи інших дітей підтвердити їх цінність. Мотивом спілкування стають його власні якості у відповідності з властивістю однолітка бути їх поціновувачем.

Говорячи про форми міжособистісних відносин, потрібно зрозуміти, що з однолітками дитина спілкується зовсім по-іншому, ніж з дорослим.

Перше - яскрава характеристика спілкування однолітків полягає в його надзвичайній емоційній насиченості. Контакти дошкільнят відрізняються підвищеною емоційністю та розкутістю, чого не скажеш про взаємодію малюка з дорослим. Якщо з дорослим дитина зазвичай розмовляє відносно спокійно, то для розмов з однолітками, як правило, характерні різкі інтонації, крик, сміх. У середньому в спілкуванні однолітків спостерігається в 9-10 разів більше експресивно-мімічних проявів, що виражають різні емоційні стани - від лютого обурення до бурхливих радощів, від ніжності й співчуття - до бійки. З дорослим ж дитина, як правило, намагається вести себе рівно, без крайнього вираження емоцій і почуттів. Настільки сильна емоційна насиченість контактів дошкільнят пов'язана з тим, що починаючи з чотирирічного віку для малюка більш привабливим партнером стає одноліток, а не дорослий. Дошкільнята вже самі чітко розуміють, що їм цікаво з такими ж дітьми, як вони, а не тільки з мамою і татом.

Друга важлива риса контактів дітей - їх нестандартність і нерегламентованість. Якщо в спілкуванні з дорослим навіть найменші діти дотримуються певних норм поведінки, то при взаємодії з однолітками дошкільнята ведуть себе невимушено. Їх рухам властива особлива розкутість і природність; діти стрибають, беруть химерні пози, кривляються, верещать, бігають один за одним, передражняють один одного, винаходять нові слова та придумують небилиці. Таке вільне поводження дошкільнят зазвичай стомлює дорослих, і вони прагнуть припинити це «неподобство». Проте для самих дітей така свобода дуже важлива. Як не дивно, таке «кривляння» має велике значення для розвитку дитини. Товариство однолітків допомагає дитині проявити свою оригінальність. Якщо дорослий прищеплює дитині норми поведінки, то одноліток заохочує прояви індивідуальності. Не випадково ті заняття, які вимагають прояву творчого початку - гра, фантазування, драматизація, - так популярні саме серед однолітків. Природно, дорослішаючи діти все більше підпорядковуються загальноприйнятим правилам поведінки. Однак, розкутість спілкування, використання непередбачуваних і нестандартних засобів залишається відмінною рисою дитячого спілкування до кінця дошкільного віку.

Третя відмінна особливість спілкування однолітків - переважання ініціативних дій над відповідними. Спілкування передбачає взаємодію з партнером, увага до нього, здатність чути його і відповідати на його пропозиції. У маленьких дітей по відношенню до однолітків такий здібностей немає. Особливо яскраво це виявляється в невмінні дошкільнят вести діалог, який розпадається через відсутність відповідної активності партнера. Для дитини значно важливіше його власна дія або вислів, а ініціатива однолітка в більшості випадків їм

не підтримується. В результаті кожен говорить про своє, а партнера ніхто не чує. Така неузгодженість комунікативних дій дітей часто породжує конфлікти, протести та образи. Перераховані особливості характерні для дитячих контактів протягом усього дошкільного віку.

Однак зміст спілкування дітей не залишається незмінними протягом всіх чотирьох років: спілкування і відносини дітей проходять складний шлях розвитку, в якому можна виділити три основні етапи [3].

У молодшому віці (у 2-4 роки) дитині необхідно і достатньо, щоб одноліток приєднався до його пустощів, підтримав і підсилив загальні веселощі. Кожен учасник такого емоційного спілкування переймається насамперед тим, щоб привернути увагу до себе і отримати емоційний відгук партнера.

На п'ятому році життя однолітки стають більш привабливими для малюка і займають все більше місце в житті. Головним змістом спілкування дітей в середині дошкільного віку стає спільна справа - гра. У дитячому спілкуванні з'являється конкурентне, змагальне начало.

До 6-7 років у дітей знову істотно змінюється ставлення до однолітків. У цьому віці між ними вже можливе спілкування у звичному для нас розумінні цього слова, тобто не пов'язане з іграми та іграшками. Діти можуть просто довго розмовляти, не здійснюючи при цьому жодних практичних дій. Дитина може серйозно переживати відсутність взаємності в таких відносинах. Психологічна допомога батьків в даному випадку дуже важлива. Дитині необхідно з кимось поділитися своїми бідами, висловити свої образи.

Література:

- Великий психологічний словник / Сост. і заг. ред. Б.Г. Мещеряков, В.П. Зінченко. - СПб.: «Прайм-Еврознак», 2005. - 672 с
- Волкова О.І. Психологія спілкування / О.І. Волкова. - Ростов н/Д: Фенікс, 2007. - 446 с - (Вища освіта).
- Галигузова Л.Н. Как помочь наладить общение со сверстниками [Текст] / Л.Н. Галигузова//Дошкольное воспитание.-2006.-№ 1. - С. 111-113.